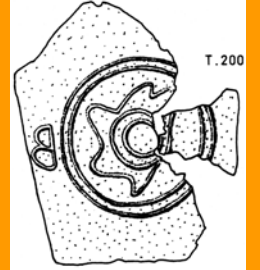
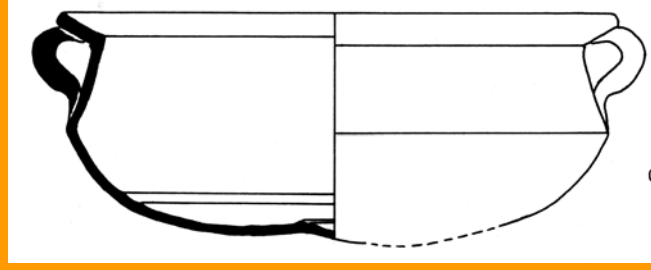
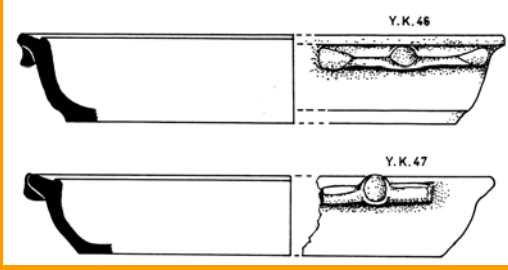

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ VE SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI

PHOKAIA ERKEN ROMA DÖNEMİ PIŞİRME KAPLARI

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Hazırlayan:

Ahmet AYDEMİR

İZMİR – 1995

<http://homepage.ruhr-uni-bochum.de/ahmet.aydemir>

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ VE SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI

PHOKAIA
ERKEN ROMA DÖNEMİ
PIŞİRME KAPLARI

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Hazırlayan:

Ahmet AYDEMİR

İZMİR – 1995

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	VI
KISALTMALAR.....	VIII
GİRİŞ.....	1
I. BÖLÜM	
GREKLER'DE MUTFAK KÜLTÜRÜ.....	9
A - BESLENME ALIŞKANLIKLARI	11
B - MUTFAK MEKANI.....	18
C - MUTFAK EŞYALARI.....	21
II. BÖLÜM	
ARKEOLOJİ, SERAMİK ve PHOKAİA.....	26
A - ARKEOLOJİ ve SERAMİK	26
B - PHOKAİA TARİHİ, EKONOMİSİ ve SERAMİK İLİŞKİSİ ..	28
C - ROMA DÖNEMİ SERAMİĞİ ve PIŞİRME KAPLARI	33
III. BÖLÜM	
SERAMİK ATÖLYELERİ ÇÖPLÜĞÜ.....	36
A - YERLERİ ve TANIMLARI	37
B - TABAKALARIN ANALİZİ	40
C - SERAMİK ÇÖPLÜĞÜ KAZISI	43

IV. BÖLÜM

PİŞİRME KAPLARININ TİPOLOJİK İNCELEMESİ	46
A - TAVALAR	50
1 - (T.)TİP I	53
a - (T.) Tip IA	53
b - (T.) Tip IB	53
2 - (T.) TİP II	54
3 - (T.) TİP III	54
4 - (T.) TİP IV	55
5 - (T.) TİP V	55
B - YAYVAN KAPLAR	58
1 - (Y.K.) TİP I	60
a - (Y.K.) Tip IA	60
b - (Y.K.) Tip IB	61
2 - (Y.K.) TİP II	62
a - (Y.K.) Tip IIA	62
b - (Y.K.) Tip IIB	63
3 - (Y.K.) TİP III	63
4 - (Y.K.) TİP IV	64
a - (Y.K.) Tip IVA	64
b - (Y.K.) Tip IVB	64
C - GÜVEÇ KAPLAR	65
1 - (G.) TİP I.....	66
a - (G.) Tip IA	67
b - (G.) Tip IB	67

2 - (G.) TİP II	68
a - (G.) Tip IIA	69
b - (G.) Tip IIB	70
D - ÇÖMLEKLER	71
1 - (Ç.) TİP I	73
2 - (Ç.) TİP II	73
a - (Ç.) Tip IIA	73
b - (Ç.) TİP IIB	74
3 - (Ç.) TİP III	74
4 - (Ç.) TİP IV	75
5 - (Ç.) TİP V	75
6 - (Ç.) TİP VI	75
7 - (Ç.) TİP VII	75
E - PİŞİRME KAPLARIYLA İLGİLİ DİĞER EŞYALAR	76
1 - ÇARK TEPSİLERİ	76
2 - ALTLIKLAR	77
3 - KAPAKLAR	78
a - Tip I	78
aa - Tip IA	78
ab - Tip IB	78
b - Tip II	78
c - Tip III	79
ca - Tip IIIA	79
cb - Tip IIIB	79

V. BÖLÜM

YAZITLAR ve DAMGALAR	80
A - YAZITLAR	81
B - DAMGALAR	84
TABLolar	87
SONUÇ	90
DİPNOTLAR	100
KATALOG	117
LEVHALAR LİSTESİ	198
LEVHALAR	202

Internet Yayını İçin Önsöz

İzmir - Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı'nda 21 Şubat 1995'de yüksek lisans öğrencisi olarak tez savunmamı yapmak üzere, üç arkeoloji doçentinden oluşan jüri önünde hazır bulundum. Jüri üyeleri bir saat süren sınav sonunda, hazırlamış olduğum ve aşağıda da ilk önsözümü birlikte sunulan "Phokaia Erken Roma Dönemi Pişirme Kapları" başlıklı çalışmamı oybirliğiyle başarılı buldu. 1990 yılından sözü edilen sınava kadar geçen süre içinde hiç ara vermeksizin Phokaia'daki arkeolojik kazılarda ele geçen keramikleri incelemiş, önce 1991'de lisans diplomam için bir tez çalışması tamamlamış ve en sonunda yüksek lisans tezimi ve bu sınavı vererek mesleki alanda bir tür uzmanlık belgesi anlamını da gelen yüksek lisans diplomamı almaya hak kazanmıştım. Bunun kadar benim açımdan bir başka önemli şey, öğrenci ve arkeolog olarak hiçbir ekonomik beklentim olmadan yıllarımı verdiğim Phokaia Antik Kenti kazılarıyla ilgili olarak yaptığım bilimsel çalışma, bizzat tez danışmanım da olan kazı başkanı ve yukarıda belirtilen tez savunmasında jüri üyesi olan bilim adamları tarafından da tescil edilmişti; mutluydum. Bundan sonraki planım, mümkünse doktora çalışması olarak, incelenen malzeme ve tipler anlamında çalışmamı genişletmek, en nihayet kitap olarak yayınlamak için elimden geleni yapmaktı.

Aslında yukarıdaki paragrafta anlatılanları da ele alan bu çalışmaya ilişkin bir önsözü daha tezi tamamladığım zaman yazmıştım. Eğer her şey planladığım gibi normal yolunda ilerleseydi uzun uzadıya yenisini yazmam gerekmecekti; fakat bu böyle olmadı. Yüksek lisans savunmamın ardından dil öğrenimi ve doktora çalışması için gittiğim Almanya'dan, iki yıl geçtikten sonra Foça'ya bir ziyaret için uğradığımda tezime ait bir bölümün, İzmir Müzesi'nde çalışan Arkeolog Suzan Özyiğit (bundan sonra S.Ö.) tarafından iznim ve haberim olmadan yurt dışında bulunmam fırsat bilinerek, olduğu gibi *Antik & Dekor* (Sayı 41, İstanbul 1997) adlı dergide kendi adıyla yayınlanmış olduğunu gördüm. Tez danışmanım Doç. Dr. Ö. Özyiğit'in (şimdi Prof.) de eşi olan şahıs, bu dergiden nüshaları tanıdık çevrede dağıtmış ve bu çalışmayı kendinin yaptığını söylemişti. Telefonla yaptığım görüşmelerde bana da ısrarla bu yazıyı kendinin yazdığını iddia ediyordu. Sabık tez danışmanım olayı ilk başlarda sessizlikle karşılamış, ancak söz fırsatı bulunca da "büyük arkeolog olsaydın da (çalışmayı) kendin yayınlasaydın" ya da zaten sınırlı nüshada yayın niteliği taşıyan bana ait yüksek lisans tezi için "yayın hakkını sana vermedim!" diyerek kendi yaklaşımını ortaya koymayı ihmal etmemiştir. Bu durumda konuyla ilgilenenleri aydınlatmak gerekmecekti.

Yukarıda sözü edilen ve ilgili şahıs tarafından çalınan bölüm, tezimin 9. ve 25. sayfaları arasında yer almaktadır ve başlığı "*Grekler'de Mutfak Kültürü*"dür. Bölüm 9 ve 10. sayfalardaki bir giriş ile "*A - Beslenme Alışkanlıkları*", "*B -*

Mutfak Mekanı”, “C - Mutfak Eşyaları” alt başlıklarından oluşmaktadır. Ayrıca tezin 102’den 122’ye kadar olan dipnotları da bu bölüm dahilindedir.

S.Ö. bölüme ait ana başlığı “*Hellen - Roma Mutfak Kapları*”, alt başlıklardan ilkinin kaldırıp devamını “*Mutfak Alanı*” ve “*Mutfak Eşyası*” olarak değiştirmiştir. Tez çalışmasında 9. ve 10. sayfada görülen bölüm girişi ve 17. sayfadaki Foçalılar’ın ilk çağdaki beslenme olanaklarıyla ilgili değerlendirme ve dipnotlar adı geçeninin kendi adıyla yayınlattığı yazıdan çıkarılmıştır. Suzan Özyiğit, tez çalışmamızın genelinde geçen “Grek, Grekler” sözcükleri yerine *Antik & Dekor*’daki yazıda “Hellen, Hellenler” sözcüklerini kullanmıştır.

S.Ö. dergideki yazıya 12 adet fotoğraf eklemiş, bunun yanında yanlışlıklara düşme pahasına tezde Grek alfabesiyle yazılmış kimi sözcüklerin transkripsiyonunu yapmayı denemiş ya da transkripsiyonunu yapmaya cesaret edemediği diğer sözcükleri metinden çıkarma yolunu tercih etmiştir.

Temennimiz yukarıda kısaca anlatmaya çalıştığımız vahim durumların tekrar yaşanmamasıdır. Ancak bunun önüne geçmenin bir yolunun da benzeri durumların en azından arkeoloji ile uğraşanlara ve yayıncılara bir şekilde duyurmaktan geçtiği açıktır. Tabii burada şunu da göstermek istemekteyiz ki, İnternet sayesinde çok fazla masraf ve sözde “büyük arkeolog” olmadan yayın yapmak, hatta kağıt üzeri yapılabilecek yayından çok daha geniş bir kitleye ulaşmak işten bile değildir. Akademik çevrede buldukları pozisyonlar sırf yayıncılarla daha yakın olma imkanı verdiği için başkasına ait çalışmaları utanmadan kendisininmiş gibi yayınlatan ahlaksızların saltanatı böylece sona ermiştir. Bu inançla, yürütmekte olduğum güncel çalışmalardan vakit yaratabildiğim ölçüde konuyla ilgili ayrıntıları ve takip eden olaylar zincirini belgelerle tek başına ayrıca ele alıp tez çalışmamın diğer bölümleriyle birlikte ilginize sunmaya devam edeceğim.

Ahmet Aydemir,

Bochum 2003.

ÖNSÖZ

(Tez savunması sunumu için)

Phokaia'nın Roma Dönemi seramiğine olan ilgim, 1990 yılında tez danışmanım Doç. Dr. Ömer ÖZYİĞİT' in bu malzeme grubunu tanıtmasıyla başladı. Bu ilgi 1991 yılında tamamladığım *Erken Roma Dönemi Phokaia Keramiği* başlıklı lisans tezine dönüştü.

1990 yılında, bir yandan 1989 yılı kazılarında ele geçirilen seramikleri İzmir Arkeoloji Müzesi'nin deposunda lisans tezi hazırlamak üzere incelerken, diğer yandan üzerinde çalıştığım malzemenin çıktığı Foça'daki Roma Dönemi keramik atölyeleri alanında ikinci kez yapılan kazıları takip ediyordum. Bu ikinci kazılar ilk senenin verdiği deneyim ve gözlemlerin de katkılarıyla hem malzemenin hem de alanın daha iyi anlaşılmasına olanak veriyordu.

Lisans tezim bittikten sonra da Foça kazılarına katılmaya devam ettim. Yüksek lisans tezi hazırlamam gündeme geldiğinde ilk yaptığımız çalışmanın henüz tamamlanmamış yanları olduğunu düşündüğümüzden yeniden Roma Dönemi mutfak kapları üzerinde çalışmaya karar verdik. Yalnız keramik atölyeleri çöplüğünde ele geçen malzeme miktarı çok fazlaydı ve çoğu sınıflandırılmamış parçalar halindeydi. Restore edilmiş tam kap çok azdı. Bu nedenle konu pişirme kaplarıyla sınırlandırıldı ve çoğunlukla tam profil veren parçalar üzerine yönelindi.

Bu tezin hazırlanmasındaki amaç arkeolojik kazılarda bolca ele geçen ancak incelenmeleri çoğunlukla ikinci planda kalan kaba kapları özellikle pişirme kaplarını daha iyi tanımaktır. Kuşkusuz bunlar gerçekleştirilirken, son yıllarda üzerinde yükselen ikinci konut inşaatlarına karşı kısmen korunmakla tamamen yok olmak arasında gidip gelen Phokaia Antik Kenti, bir kez daha dile getirilebilecekti.

Bu tez çalışmasının hazırlanmasında tez danışmanım değerli hocam Doç. Dr. Ömer ÖZYİĞİT'in katkısı büyüktür. Foça'daki kazı evinin mütevazı koşullarını tüm öğrencileriyle olduğu gibi benimle de paylaştı ve şahsi ilgisini eksik etmedi. Kendisine teşekkürlerimi sunuyorum.

Eleştiri ve önerileriyle tezimizin içeriğinin bilgi bakımından zenginleşmesine ve daha anlaşılır olmasına katkıda bulunan Sayın Hocalarımız Doç. Dr. Nuran ŞAHİN, Prof. Dr. Hasan MALAY ve Doç. Dr. Ersin DOĞER'e; ayrıca üniversite öğrenimimiz süresince yetişmemizde emeği olan diğer hocalarımıza içtenlikle teşekkür ederim.

Lisans ve Yüksek Lisans öğrenimim süresince *Murat Günel Eğitim Vakfı'nın* karşılıksız öğretim bursundan yararlandım. Bu vakfın kurucusu Baykan GÜNEL'in gönlümüzde yaşayan anısı önünde saygıyla eğilerek şükranlarımı sunuyorum. Ayrıca vakfımızın ayakta kalmasını sağlayan Darüşşafaka Cemiyeti yöneticilerine ve diğer emeği geçenlere teşekkür ederiz.

İzmir 1994,

Ahmet AYDEMİR

KISALTMALAR

- AA *Jahrbuch Des Deutschen Archäologischen Instituts und Archäologischer Anzeiger.*
- AJA *American Journal of Archaeology.*
- Agora IV., R.H. Howland, *The Athenian Agora IV Greek Lamps and Their Survival*, Princeton, 1958.
- Agora V., H.S. Robinson, *The Athenian Agora V. Pottery of the Roman Period*, Princeton, 1957.
- Agora VII., J. Perlzweig, *The Athenian Agora VII. Lamps of the Roman Period*, Princeton, 1961.
- Agora XII., B. A. Sparkes, L. Talcott, *The Athenian Agora XII. Black and Plain Pottery*, Princeton, 1970.
- Akurgal, 1956., E. Akurgal, "Foça Kazıları ve Kyme Sondajları, *Anatolia* 1, 1956, 32-42.
- Akurgal, 1957., E. Akurgal, "Foça Kazıları", *TA.D. VII -1*, 1957, 39.
- Akurgal, 1988., E. Akurgal, *Anadolu Uygarlıkları*, İstanbul, 1988.
- Amyx, 1958., D. A. Amyx, "Attic Stelai, Vases and Other Containers", *Hesperia* 27, 1958, 169-310.
- Antioch IV .1., F.O. Waage, *Antioch on the Orontes IV, 1 Ceramics and Islamic Coins*, Princeton, 1948.
- AvPXI .1., G. De Luca, *Altertümer von Pergamon XI . 1. Das Asklepieion 1. Teil. Der Südliche Temenosbezirk in hellenistischer und frühromischer Zeit*, Berlin, 1958.
- AvPXI .4., G. De Luca, *Altertümer von Pergamon XI . 4. Das Asklepieion 1. Teil. Der Südliche Temenosbezirk in hellenistischer und frühromischer Zeit*, Berlin, 1971.
- AvPXII., K. Nochlen, W. Radt, *Altertümer von Pergamon XII. Kapıkaya*, Berlin, 1973.
- AvP XIV., D. Pinkwart, W. Stammnitz, *Peristylhäuser westlich der unteren Agora. Altertümer von Pergamon XIV*, Berlin, 1984.

- Aydemir, 1991., A. Aydemir, *Erken Roma Dönemi Phokaia Keramiği*, İzmir, 1991 (Yayınlanmamış Lisans Tezi. E.Ü.Ed. Fak.Kütüphanesi No. 90)
- BSA, *Annual of the British School at Athens.*
- Bodenstedt, 1981., F. Bodenstedt, *Die Elektronmünzen von Phokaia und Mytilene*, Tübingen, 1981.
- Childe, 1983., G. Childe, *Tarihte Neler Oldu*, İstanbul, 1983.
- Erdemgil, 1987., 5. Erdemgil, A. Evren, O. Özveren, *Die Hanghäuser von Ephesos*, İstanbul, 1987.
- Erhat, 1989., A. Erhat, *Mitoloji Sözlüğü*, İstanbul, 1987.
- Evans, 1990., E. Evans, "Dining with the Ancients", *Archaeology* 43 . 6, 1990, 54-61.
- Forbes, 1955., R.J. Forbes, *Studies in Ancient Technology III*, Leiden, 1955.
- Gibbon, 1962., E. Gibbon, *The Decline and Fall of the Roman Empire, Vol. 1*, Washington, 1962.
- Giusseppe, 1980., N. Giuseppe, "Troia'nın Düşmesinden İ.Ö. VI. Yüzyılın Sonuna Kadar Anadolu ve İtalya Arasındaki İlişkiler", *Belleten XLIV-173*, 1980,135-151.
- Harcum, 1921., C. G. Harcum., "Roman Cooking Utensils in Royal Ontario Museum of Archaeology", *AJA.* 25, 1921, 37 .54.
- Hayes, 1971., J.W. Hayes, "Four Early Roman Groups from Knossos 2". *BSA* 66,1971,249-276.
- Hayes, 1972., J.W. Hayes, *Late Roman Pottery*, London, 1972.
- Hayes, 1980., J.W. Hayes, *Supplement to Late Roman Pottery*, London,1980.
- Hayes, 1983., J.W. Hayes, "The Villa Dionysos Excavations Knossos: The Pottery",*BSA* 78,1983, 97 .169,1ev. 5- 7.
- Healy, 1957., J.F.Healy, "Notes on the Monetary Union between Mytilene and Phokaia", *LIHS.* 77, 1957, 267 .268.
- Histria VI.*, A. Suceveanu, *Histria VI., Les Thermes Romains*, Paris, 1982.
- Ist. Mitt.* *Deutsche Archäologisches Institut Abteilung İstanbul,*

Istanbuler Mitteilungen.

- JHS,* *Journal of Hellenic Studies.*
- KST,* *Kazı Sonuçları Toplantısı.*
- Lamb, 1932, W. Lamb, "Grey Wares From Lesbos" *JHS.* 52, 1932,1 -2.
- Langlotz, 1966., E. Langlotz, *Die Kulturelle und künstlerische Hellenisierung der Küsten des Mittelmeers durch die Stadt Phokaia,* München,1966.
- Malay, 1983., H. Malay, "Batı Anadolu'nun Antik Çağdaki Ekonomik Durumu", *E.Ü. Ed. Fak. Arkeoloji ve Sanat Tarihi Dergisi II,* İzmir, 1983, 50-61.
- Malay, 1987., H. Malay, "Batı Anadolu' da Aristonikos Ayaklanması", *Tarih İncelemeleri Dergisi III,* İzmir, 1987, 13 -47.
- Malay, *Epigrafi.,* H. Malay, *Epigrafi (Yazıt Bilim),* İzmir, 1987.
- Malay, 1990., H. Malay, *Çağlar Boyu Kölelik, Ankara,* 1990.
- Mau, 1908., A. Mau, *Pompeji Leben und Kunst,* Leipzig, 1908.
- Mellaart, 1988., J. Mellaart, *Yakındoğu'nun En Eski Uygarlıkları,* İstanbul, 1988.
- Morgan, 1986., L.H. Morgan, *Eski Toplum 1,* İstanbul, 1986.
- Ökse, 1988., AT. Ökse, *Önasya Arkeolojisi Seramik Terimleri,* İstanbul,1988.
- Özbütev, 1994., G. Özbütev, *M.Ö. 3. Yüzyıl Kaba Mutfak Keramiği,* İzmir, 1994 (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, E.Ü. Ed. Fak. Kütüphanesi).
- Özyiğit, 1990., Ö. Özyiğit, "1988 yılı Erythrai Sondaj Çalışmaları", *KST XI .1,* 1990, 125-150.
- Özyiğit, 1991., Ö. Özyiğit, "1989 yılı Phokaia Kazı Çalışmaları", *KST XII .1,* 1991, 127- 153.
- Özyiğit, 1992., Ö. Özyiğit, "1990 yılı Phokaia Kazı Çalışmaları", *KST XIII .II,* 1992, 99-122.
- Özyiğit, 1993., Ö. Özyiğit, "1991 yılı Phokaia Kazı Çalışmaları", *KST XIV .II,* 1993, 1 -22.

- Salamine IX*, C. Diederichs, *Céramiques Hellénistique Romaine et Byzantines, Salamine de Chypre IX*, Paris, 1980.
- Samaria I.*, G.A. Reisner, C.S. Fisher, D.G. Lyon, *Harvard Excavations at Samaria 1908- 1910, Vol. 1*, Cambridge, 1924.
- Sparkes, 1962., B. A. Sparkes, "The Greek Kitchen", *JHS. LXXXII*, 1962, 120-137, 1ev. IV-VIII.
- TAD.*, *Türk Arkeoloji Dergisi*.
- Tarsus 1.*, H. Goldman, *Excavations at Gözlü Kule, Tarsus 1. The Hellenistic and Roman Periods*, Princeton, 1950.
- Tekin, 1992., O. Tekin, *Antik Nüvizmatik ve Anadolu (Arkaik ve Klasik Çağlar)*, İstanbul, 1992.
- Thompson, 1934., H. A. Thompson, "Excavations in the Athenian Agora Fifth Reports Two Centuries of Hellenistic Pottery", *Hesperia III* . 4, 1934, 311 -476.
- Toy, 1994., Ç. Toy, T. Baykara, "21. Yüzyılın Malzemesi Seramikler", *TÜBİTAK Bilim ve Teknik* 317, Ankara, 1994, 6-13.
- T T.* *Tarih ve Toplum*
- TT 2, 1984.*, P. Esin, "Pişirmenin Evrimi, Karın Doyurma Uğraşında Pişirme Nasıl Ortaya Çıktı", *TT2, 1984*, 72- 77.
- TT 7, 1984.*, P. Esin, "Pişirmenin Evrimi 4, Eski Yunan'da Beslenme", *TT 7, 1984*, 55-59.
- TT 10, 1984.*, P. Esin, "Pişirmenin Evrimi 5, Et mi, Yoksa Balık mı: Aristophanes'e Bakılırsa..." *T T 10, 1984*, 47-49.
- Tuchelt, 1971., K. Tuchelt, "Didyma. Bericht über die Arbeiten der Jahre 1969-1970", *IstMitt.* 21, 1971, 145-106.
- Tuchelt, 1974., K. Tuchelt, "Didyma. Bericht über die Arbeiten der Jahre 1972-1973", *IstMitt.* 23-24, 1974, 139-168.
- Tuchelt, 1980., K. Tuchelt, "Didyma. Bericht über die Arbeiten der Jahre 1975-1979", *IstMitt.* 30, 1980, 123
- Tuchelt, 1984., K. Tuchelt, "Didyma. Bericht über die Arbeiten der Jahre 1980-1983", *IstMitt.* 34., 1984, 193-344, 1ev. 37-67.

- Tuna -Nörling, 1993., Y. Tuna -Nörling, "Phokaia Attika Seramiğinden Seçmeler"
Arkeoloji ve Sanat 59, 1993,16-27.
- Usman, 1958., M. Usman, *Antik Devir Küçük Asya Evleri*, İstanbul, 1958.
- Wiener, 1987., W.M. Wiener, "Grabung auf dem Kalabaktepe", *IstMitt.* 37,
1987, 5- 79.
- Williams, 1983., O. K. Williams, O. H. Zervos, "Corinth, 1982 East of the
Theater", *Hesperia* 52, 1983, 1- 47.
- Wright, 1980., K. S. Wright, "A Tiberian Pottery Deposit From Corinth",
Hesperia 49-2, 1980,135-177.
- Wycherley, 1993., R. E. Wycherley, *Antik Çağda Kentler Nasıl Kuruldu*,
İstanbul, 1993.

GİRİŞ

M.Ö. 500 000 yılları ile Neanderthal adamının ortaya çıktığı 125 000 yılları arasında ateşin, bununla birlikte besinleri pişirerek yeme alışkanlığının insanların yaşamına girdiği bilinmektedir.¹ Pişirmenin öğrenilmesinin ardından, bu gereksinimlerin karşılanması için çok uzun bir dönem boyunca pek çok ilkel yöntem ve araç geliştirilmişse de; ancak aradan onbinlerce yıl geçip, seramik kaplar keşfedilince insanların pişirme işinde önemli bir rahatlığa kavuştukları söylenebilir.

Keşfinden Roma Dönemi 'ne gelinceye kadar olan süreç içinde, kullanım alanı alabildiğine genişleyen seramik, pişirme kabı üretiminde gittikçe vazgeçilmez bir yere sahip olmuştur. O halde, Eski Çağ halklarından birinin mutfak geleneği anlaşılmasına çalışılıyorsa seramik mutfak kaplarından öğrenilecek çok şey var demektir.

Buna karşılık bizim amacımız Phokaia'da ele geçen, Erken Roma Dönemi 'ne ait seramikten pişirme kaplarını anlamak olduğuna göre, yukarıda sözü edilen bağlantıyı tersine çözümlememiz gerekecektir; çünkü mutfak kaplarının türü, yapım özellikleri ve işlevi, kimi zaman da biçimi, kullanıldığı toplumun tükettiği besinlerin ve mutfak anlayışının yaptığı etkilerin izlerini taşır. Bu düşünceyle tezimize, "Grekler'de Mutfak Kültürü" başlıklı bir bölüm koymayı elimizdeki buluntuları daha iyi anlamak için gerekli gördük. Mutfak kültürü

deyimiyle bir toplumun beslenme alışkanlıklarını, mutfak mekanını ve eşyalarını ifade etmekteyiz. Birinci Bölüm’de konu bu başlıklar altında irdelenmeye çalışıldı.

İkinci Bölüm’de biraz daha özele inilerek buluntulara ait arkeolojik problemlerle ilgilendi. Bu aşamada arkeolojik araştırmalar açısından malzemenin neler ifade ettiğini belirginleştirmemiz gerekiydi. Bu çabamız, “Arkeoloji ve Seramik” başlığı altında özetlendi.

Bu çalışmada incelediğimiz seramikler, Batı Anadolu’da bir kentin, pek çok yönü bize karanlık olan bir çağdaki yaşam faaliyetlerinin bir ürünüdür. Phokaia’nın İlk Çağ tarihi hakkında o zamandan kalma yazılı kaynaklardan bazı şeyler öğrenmek mümkünse de arkeolojik araştırmalarla hem bu öğrenilenlerin doğruluk derecesi saptanmakta hem de yazılı kaynaklarda bulunması mümkün olmayan pek çok ayrıntı gün ışığına çıkartılabilmektedir. Bu durumda temel problemlerimizden biri de tanıtacağımız seramik grubunun, Phokaia’nın İlk Çağ tarihini aydınlatmaya yönelik çalışmaların neresine koyulması gerektiğidir. Bu soruna, büyük oranda bizden önceki araştırmacıların eserlerinden yararlanıp; ama onlardan biraz farklı bir yaklaşımla kentin İlk Çağ tarihindeki ekonomik yapısı ön plana çıkarılarak İkinci Bölüm’de yanıt arandı.

İkinci Bölüm’de üzerinde durulacak bir diğer konu da Akdeniz havzasındaki başka antik kentlerde, inceleyeceğimiz kapların paralelleriyle ilgili problemlerin, hangi boyutlarda ele alındığı ve ne ölçüde çözümlenebildiğidir.

Çalışmamızın başlığından ve yukarıda değinilenlerden anlaşılacağı gibi, üzerinde durulacak temel konu, Phokaia Antik Kentinde bulunmuş Erken Roma Dönemi’ne ait olduğu bilinen, seramik pişirme kaplarıdır. Konunun merkezinde de kuşkusuz, söz konusu kapların nitelikleri, tanımları, tipolojik sınıflandırmaları ve ait oldukları şehrin stratigrafisi ile olan ilişkilerinin irdelenmesi vardır. Bunun nedeni, orijinal olan malzemenin ilk kez bu çalışmayla geniş kapsamlı ve ayrıntılı olarak incelenip tanıtılacak olmasıdır.

Aslında Phokaia'daki Roma Dönemi seramik atölyelerinin bozuk üretimlerinin atılmasıyla oluşan tepeciği arkeoloji dünyasına tanıtan kazı raporları vardır.² Bu raporlarda, kapların tipolojik değişiminden ve tepeciğin stratigrafik verilerinden yola çıkarak oluşturulabilecek ayrıntılı bir kaba mutfak kapları kronolojisinin ipuçları da verilmektedir.³ Seramik çöplüğü kazılarının ilkinde kazılan açmalar stratigrafik yapıları bakımından dikkate değeri;⁴ ne var ki, kazılarında seçilen teknik, açmalardaki tabakaları ayrıştıracak nitelikte değildi.⁵ Bu nedenle ilk kazıların verileriyle yapılan tipolojik, kronolojik ve stratigrafik tanımlamalarla ilgili genellemelerin bir bölümü tartışma götürür niteliktedir.

Hemen belirtmeliyiz ki, tartışmalarla amacımız konuyla ilgilenenleri kazıcının görüşlerine karşı şüpheye düşürüp belirsizlik yaratmak değildir. Her tartışmayla beraber, objektif tanımlamalar ve açıklamalar getirilmeye dikkat edildi.

Phokaia'da bulunan kaba kaplar üzerinde yapılan araştırmalar, bundan önceki çalışmalardan eserlerin çıktığı alanın özellikleri yönünden kesin olarak ayrılır. Üçüncü bölümde, bu ayrılıkların neler olduğunu ortaya koymak için, öncelikle buluntuların ele geçtiği seramik atölyeleri çöplüklerinin tanımlarıyla işe başlandı. Bu sırada hepsinin sistematik kazıları yapılmamış olmakla beraber; yerleri bilinen diğer çöplük alanlarından da söz edildi ve bunlar bir topografik planla gösterildi. İkinci olarak, tezdeki eserlerin bulunma durumlarının izahı açısından önemli olduğu için, tabakaların nitelikleri ortaya konulmaya çalışıldı.

Üçüncü bölümde, son olarak üzerinde durulacak bir konu da Phokaia'daki seramik çöplüğünde 1989 ve 1990 yıllarında uygulanan iki farklı kazı tekniğinin karşılaştırılmasıdır. Bunu yaparken amacımız kazı teknikleri hakkında öteden beri bilinen basit gerçekleri tekrarlamak değil; bu basit gerçeklerin gözden kaçırılmasının neden olduğu somut yanlışları ortaya koymaktır.

IV. bölümde, öncelikle seramik çöplüğü tepesinde 1990 yılında kazılan A2/3 açmasından⁶ çıkan pişirme kaplarının tipolojik analizleri ve tanımları yapıldı, işlevleri ortaya konuldu, antik dönemde kullanılan isimleri belirlendi, yapım teknikleri ile ilgili yeni tespitler açıklandı. Bu sırada sözü edilen kap grubuyla birlikte düşünülmesi gereken kapaklardan, geniş tabanlı yayvan kap veya tava türünden düz tabanlı kapların yapımında kullanılan çark tepsilerinden, güveç kap ve çömlek gibi oval dip yapısına sahip kaplara ait altlıklardan örnekler verildi. Bunların yanı sıra tavalalar, yayvan kaplar ve güveç kaplar gibi tezde çok sayıda buluntuyla temsil edilen kaplarla ilgili tipolojik, stratigrafik ve istatistik ilişkilerin kolayca görülebileceği tablolar eklendi.

1991 yılında Phokaia tiyatrosunu bulmak için yapılan kazılar sırasında *analemma* duvarının çıktığı açmalarda kandil ve kaba kapların bozuk üretimlerinin atıldığı tabakalar ortaya çıkarıldı⁷. Bu açmalardan çıkan az miktardaki pişirme kapları, şehrin farklı bir alanı ile çöplük tepesinin stratigrafisi arasında, tipolojik karşılaştırmalar yoluyla paralellik kurulabilir düşüncesiyle araştırma kapsamına alındı.

V. bölümde incelediğimiz malzemeler üzerinde rastlanılan yazıtlar ile damga niteliğindeki şekiller tek tek tanımlandı ve değerlendirilmeye tabi tutuldu.

Sonuç bölümünde çalışmada irdelenen özgün malzemeden ve çöplük tabakalarından elde edilen önemli tespitler özetlenerek ortaya konuldu.

Katalog bölümünde eserlerin çıktığı açma ve tabaka, ölçüleri, hangi tipolojik grupta olduğu, durumu, hamur analizi, yüzeyindeki renk ve değinilmesi gereken önemli biçimsel özellikleri sırasıyla verildi. Biçimsel özellikler bazen katalogdaki benzerlerine gönderme yapılarak ortaya konulurken, ayrı bir paragraf ile de diğer antik şehirlerdeki paralelleri gösterildi.

Çalışmanın sonunda konuyla ilgilenenlerin, malzemenin biçimsel özelliklerini doğrudan görebilecekleri çizimlerden oluşturulan levhalar verildi.

Bunların yanında, özellikle şehrin çeşitli yerlerine dağılmış olan seramik atölyelerine ait çöplüklerin yerleri bir topografik planda gösterildi. Eserlerin çıktığı açmalar planlarla, kesit çizimleriyle ve fotoğraflarla görselleştirmeye çalışıldı. En sonda da Roma Dönemi mutfak kültürünün Foça buluntularıyla temsil edilemeyecek yanlarının daha iyi anlaşılmasını sağlamak için, diğer yayınlardan alınmış bir kaç çizim ve fotoğraf eklendi.

Seramik çöplüğünde yapılan kazılarda çıkmış olan orijinal malzemenin doğrudan incelenmesi sırasında, tezin içeriğini de sınırlandıran bir dizi güçlüklerle karşılaştık. Öncelikle elimizdeki malzeme miktarı 1,5 - 2 ton ya da yüzlerce parça olarak ifade edebileceğimiz çoklukta idi. Malzemenin büyük bölümü hangi kaba ait olduğu hesaba katılmadan karışık olarak torbalanmıştı. Bu durumda tezin konusu olan pişirme kaplarına ulaşabilmek için malzemenin tamamını elden geçirmek gerekmekteydi.

Buluntularla karşılaştığımızda seramik torbaları iyice deforme olmuş karton kutularda istiflenmişti. Bunlar kazı evindeki işlerin seyrine göre, defalarca yer değiştirildikten sonra yine bir grup öğrenci arkadaşla uzun süren zahmetli bir çalışmayla tarafımızdan raflandı. İşlerin yoluna girdiği düşünülürken hiç de daha az zahmetli olmayan yeni bir işle karşılaşıldı: 4m yüksekliğe ulaşan raflardan her birinin ağırlığı 10 -15 kg. olan birbirine geçmeli plastik kasalar dörder dörder indirilip, içlerindeki malzemenin çizim ve sınıflandırma çalışmaları sürdürülebilirdi.

Bu aşamada çalıştığımız mekanın sınırlandırıcı koşulları ile karşı karşıyaydık. Diğer aksaklıklar bir yana bırakılacak olursa, aynı tabakadan malzemeleri bir arada görece kadar yayılabileceğimiz bir alan yoktu. Malzeme ancak bölüm bölüm görülüp tekrar rafa koyulmaktaydı.

Malzemenin durumu ve yukarıda belirtilen koşullar nedeniyle pişirme kapları ve diğer tiplerin sayısal olarak tamamı dikkate alınarak yapılmış bir istatistik çalışması sunamamaktayız. Bunun böyle olmasında en çok da aynı

tabakadan seramiklerin, aralarında bol miktarda birleşen parça olduğu halde farklı torbalara ve farklı kasalara koyularak saklanmış olması etkili oldu. Yani aynı tabakadan seramikler bir arada etüt edilip bunlar içinde birleşen parçalar tespit edilmeden, sağlıklı bir istatistik çalışması yapılamazdı. Zaten daha kazı çalışmaları sırasında malzemenin kimi bölümü etiketleri karıştırıldığı gibi gerekçelerle hiç bir kayda tabi olmadan atıldığı için, malzemenin tamamını sayısal olarak gösterme imkanı kaçırılmıştı.

Buna karşılık, bütün seramikler elimizden geçtiği için, hangi tabakada hangi kaplara daha çok rastlandığı konusunda kabaca bir fikir edinebildik; bununla ilgili değerlendirme tabakaların analizi bahsinde verildi. Bunlara ek olarak çizimlerini yaparak daha ayrıntılı incelediğimiz pişirme kapları ve bunlara ait alt tiplerin hangi tabakalarda bulunup bulunmadığı yeterince takip edilmiş olduğundan; bu konuda, pişirme kaplarının tipolojik incelemesinin yapıldığı IV. bölümde - çömlükler dışında her kap için yeterli açıklama yapılmaktadır.

Tezin içinde özellikle tavalar, yayvan kaplar ve güveç kaplara ait çok sayıda parçaya çizimlerle ve katalogla bu kadar çok yer verilmesi ilk bakışta yadırganabilir. Bizi böylesine bir tercih yapmaya yönlendiren temel etken, tez danışmanımız ve seramik çöplüğünün kazıcısı Sayın Doç. Dr. Ö. Özyiğit'le bu malzemenin nasıl incelenmesi gerektiği yönünde aramızda beliren görüş farklılığıdır.

Bilindiği gibi, Özyiğit, çöplük açmalarından çıkan kapların, stratigrafik olanaklarla ve biçim özellikleriyle beş - on yıllık zaman aralıklarına tarihlenebileceğini ileri sürmekte ve bu görüşünü A 3 - 6 açmalarında saptanan tabakaların bir kaçından aldığı tam tava ve yayvan kap örnekleriyle delillendirmektedir⁸.

Özyiğit'in delilleri ve bunlarla ilgili tanımlamalar doğrudur; ancak malzemelerin ve eserlerin çıktığı her bir tabakanın bütünü dikkate alınmadığı için bu verilerden yola çıkılarak yapılan genellemeler yanıltıcıdır. Eğer bir kaba

ait alt tipin⁹ yalnız belli bir zaman dilimine özgü olduğu söylenecekse yapılacak şeylerin başında, o tipin daha önceki ya da daha sonraki evrelerde görülüp görülmediğini kontrol etmek gelir. Bunun yanında ele alınan tipin bulunduğu tabakada başka tipler de var mıdır? Varsa bu tiplere diğer tabakalarda da rastlanıyor mu¹⁰ sorularının yanıtını araştırmak gerekir.

Bu çalışmada da yapılan budur: Tam ya da tama yakın profil veren çok sayıda örnekle temsil edebildiğimiz tava, yayvan kap ve güveç kaplara ait alt tiplerin tabakalara göre durumlarının nasıl olduğu araştırıldı. Çalışmaların seyri içinde yapılan gözlemler, kazıcının makalesindeki görüşlerini tam olarak doğrulamıyordu. Bu durumda yapmamız gereken şey, yayınlanmış olduğu için yanıltıcılığı süren söz konusu makalenin bu yönlerini delillerle ortaya koymaktı. Bu delillerden yalnızca sayısal olarak söz etmenin yeterli olmayacağı düşüncesiyle bunları kataloglarla ve çizimlerle doğrudan vermeyi gerekli gördük.